

UiT Norges arktiske universitet

Refleksjoner rundt forskning på samers liv, helse og kultur(er)

Inger Dagsvold
Phd, prosjektleder trinn 1 SAMINOR 3
Senter for samisk helseforskning
UiT Norges arktiske universitet

Har lært mye om mange tema, bl.a.

- **Sykdomsforståelse:** forskjell på kreftsykdom og borasdávda
- **Kommunikasjon:** Helsevesenets åpenhetskultur
- **Familie, storfamilie, pårørende** - hva og hvem er det?
- **Språklig tilrettelagte helsetjenester**- hvorfor skjer det ikke?
- **Samisk kultur** – hva er det og hva betyr det?
- **Å være hjelper, tolk, forsker og brukermedvirker i små samfunn**
- Etc
- Etc

Språklig tilrettelagte helsetjenester til samene

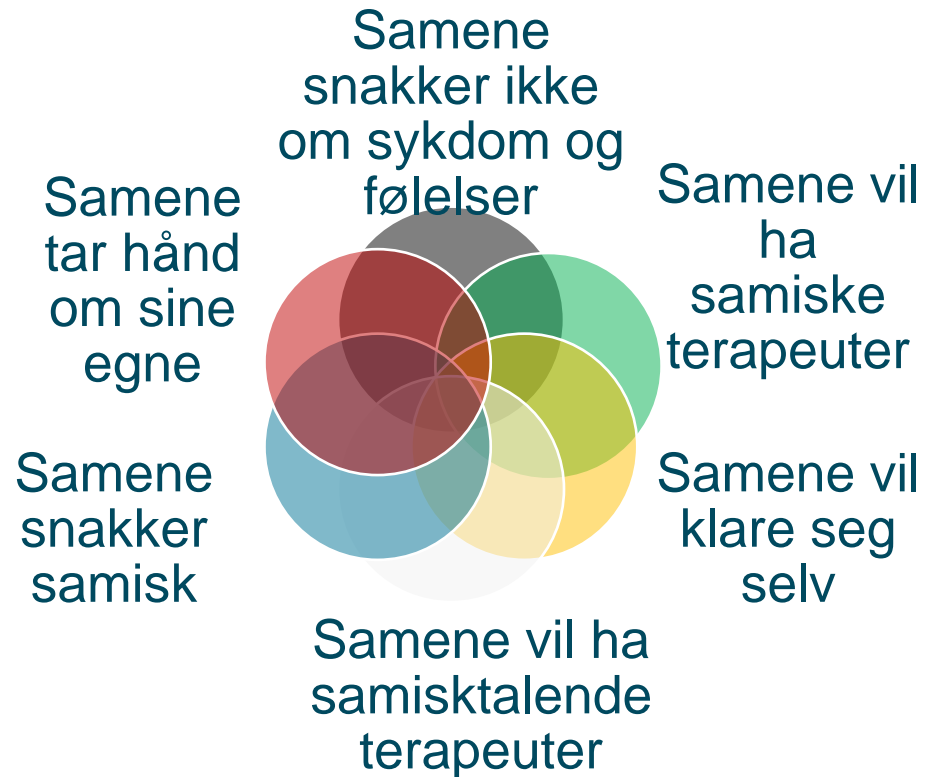
- Samiskspråklig?
- Språkvalg i terapi
  - utfordringer i små samfunn
- Likeverdige språktilbud i helsetjenestene
  - Mangler systematisk kartlegging
  - Mangler forskningsbasert kunnskap om betydningen av språk og språkveksling i terapi

Illustrasjon: Iselin Finn

Ref. Dagsvold, Møllersen, Stordahl (2015): What can we talk about, in which language, in what way and with whom? Sami patients' experiences of language choice and cultural norms in mental health treatment.

Samisk kultur i praksis

- Kemi, R. (1998) Om å være profesjonell i lokalsamfunn
- Kemi, R. (1999). Barndom, nåtid og fremtid. Samiske barns mestringsstrategier i forhold til foreldrenes rusmisbruk
- Kaiser, Ruong, Renberg (2013): Experiences of being a young male Sami reindeer herder [...]
- Silviken, Berntsen, Dyregrov (2014): Etterlattes erfaringer med lokalt hjelpeapparat [...]
- Blix&Hamran: (2017): "They take care of their own [...]"

Forskningsresultater som basis for utdanning

- Hva lærer vi studentene om samiske pasienters rettigheter og tilrettelegging ift samisk språk og kultur?
  - Hvor bokstavelig skal helsepersonell og helsefagstudenter ta utsagn om hva samer/«de andre» gjør/ikke gjør?
  - Hvordan skal de forholde seg til det?

Illustrasjon: Iselin Finn

Design SAMINOR 3: Mixed method*

Trinn 1; intervjustudie. (Gjennomført)

Fortellinger om helse - En kvalitativ intervjuundersøkelse. Første del av Helse- og levekårsundersøkelsen i områder med samisk og norsk bosetting – SAMINOR 3

Prosjektleder: Inger Dagsvold

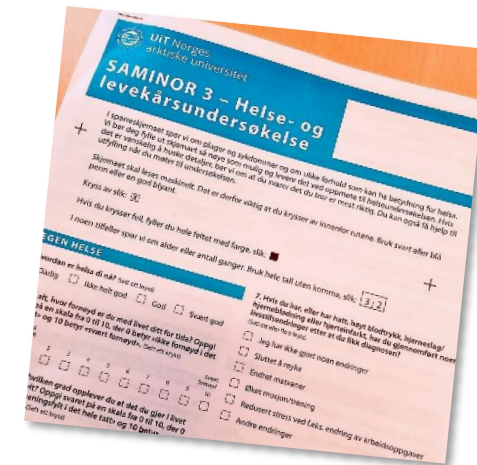
Trinn 2: stor-skala folkehelseundersøkelse. Starter høst 2023.

Spørreskjema, kliniske undersøkelser, blodprøver

Faglig leder SAMINOR: Ann Ragnhild Broderstad

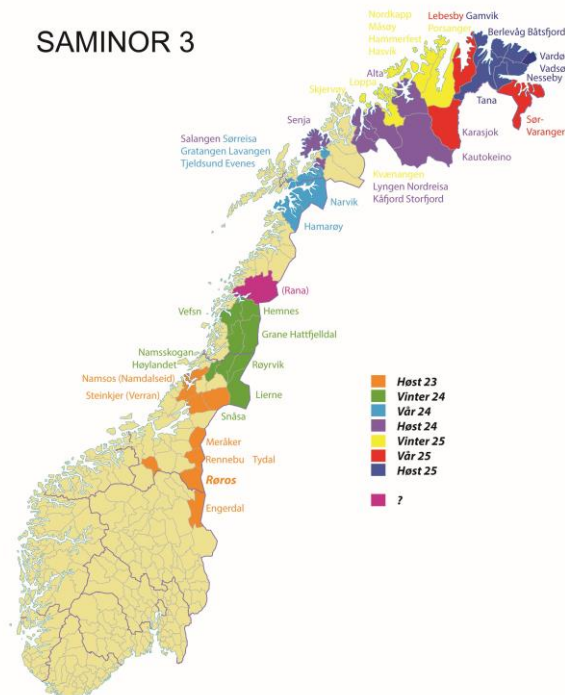
Illustrasjon: Iselin Finn

*Creswell, Exploratory sequential design

Hvem skal vi snakke med i et samisk prosjekt?

- Funnet brukere og deltagere ved hjelp av nøkkelpersoner og miljøer/institusjoner
  - i nord-, lule- og sørsamiske og kvenske områder
  - Samiske, kvenske og/eller norske personer i gruppen «folk flest» Sápmi
  - Kvinner og menn i rett aldersgruppe
  - Samiskspråklig forskning
    - Reindriftssamer → kvinner i reindriffta

Kart: Marita Melhus. Foreløpig plan.

*Samtaler med kvinner i
reindrifta forteller oss
noe som er relevant for
den generelle
befolkninga*

Foto: J.Ottesen. ©Samisk helseforskning, UiT

Fra intervju → spørreskjema

Tema snakket om i intervju:

Fortellinger om arbeidshverdag med egen fulltidsjobb, hovedansvar barn og hjem, oppfølging på skolen, tar seg av eldre/syke i familien, tar hånd om råvarer (spiselige og duodji-materiale), duodji-utøvere, bærer og kjører fôr, henter skadet rein, utbyggingssaker, høringsuttalelser, møter med utbyggere, kommuner, fylker og stat, etc.

81. Har du noen oppgaver/plikter knyttet til primærnæringer der du hjelper familie, slekt, naboer eller venner? Sett kryss for hvilke oppgaver du gjør, uavhengig av om det er lønnede eller ulønnede oppgaver. (Sett ett kryss per linje)

	Ukentlig	Månedlig	Noen ganger i året eller sjeldnere	Aldri
Vedlikehold, reparasjon eller produksjon av utstyr og klær.....	☐	☐	☐	☐
Regnskap/salg/kontorarbeid, rapporteringer, dokumentasjon, høringsuttalelser.....	☐	☐	☐	☐
Slakting, foredling av råvarer.....	☐	☐	☐	☐
Dyrehold (melking, samling, føring mm.), inkl. frakt og transport av dyr og fôr.....	☐	☐	☐	☐
Innhøsting.....	☐	☐	☐	☐
Annet.....	☐	☐	☐	☐

Fra intervju → spørreskjema

Tema snakket om i intervju:

- Rovdyrsproblematikk
- Utbygginger, vindmøller
- Rettssaker, konflikter
- Folk utenfor forstår ikke reindrift
- Framtidstro: Jeg håper vi får leve sånn som vi har levd

79. Vi ber deg ta stilling til følgende påstander knyttet til din primærnæring. Dersom du arbeider i flere primærnæringer, ta utgangspunkt i den som er viktigst for deg. (Sett ett kryss per linje)

	Stemmer godt	Stemmer delvis	Stemmer ikke
Offentlige myndigheter har tilstrekkelig kunnskap om primærnæringen min.....	☐	☐	☐
Folk utenfor min primærnæring er forståelsesfulle og positive til næringen.....	☐	☐	☐
Jeg ønsker at mine barn/barnebarn eller andre unge skal drive videre etter meg.....	☐	☐	☐
Jeg er redd jeg kan bli tvunget ut av primærnæringen min.....	☐	☐	☐
Jeg ønsker å fortsette å arbeide i primærnæringen min.....	☐	☐	☐
Rovdyr (ørn, gaupe, jerv, sel e.l.) er en trussel mot min primærnæring.....	☐	☐	☐
Reguleringer eller utbygginger av naturområder er en trussel mot min primærnæring.....	☐	☐	☐
Rettsaker/tvister relatert til min primærnæring er en stor belastning for meg.....	☐	☐	☐

Kvalitativ helseforskning som inkluderer spørsmål om og refleksjon rundt samers liv, helse, helseutfordringer, språk og kultur bidrar til

- *Bedre klinikere*
- *Bedre helsetjenester*
- *Bedre spørreskjema*
- *Bedre folkehelsekunnskap*

Illustrasjon: Iselin Finn

Finansiert av
Samisk nasjonalt kompetansesenter psykisk
helsevern og rus (SANKS)
Sametinget
Troms og Finnmark fylkeskommune
Senter for samisk helseforskning, UiT

TAKK til deltagerne!

Takk for oppmerksomheten!

Noen referanser/lesetips

Blix&Hamran: (2017): “They take care of their own”: healthcare professionals’ constructions of Sami persons with dementia and their families’ reluctance to seek and accept help through attributions to multiple contexts.

Dagsvold, Møllersen, Stordahl (2015): What can we talk about, in which language, in what way and with whom? Sami patients’ experiences of language choice and cultural norms in mental health treatment.

Kaiser, Ruong, Renberg (2013): Experiences of being a young male Sami reindeer herder: a qualitative study in perspective of mental health.

Kemi, R. (1998). Om å være profesjonell i lokalsamfunn. I Kulturmøte og terapi i Sápmi. Kárášjohka: Davvi girji.

Kemi, R. (1999). Barndom, nåtid og fremtid. Samiske barns mestringsstrategier i forhold til foreldrenes rusmisbruk. NTNU, hovedfag sosialt arbeid.

Silviken, Berntsen, Dyregrov (2014): Etterlattes erfaringer med lokalt hjelpeapparat i samiske områder i Nord-Norge

Stoor, Berntsen, Hjelmeland, Silviken (2019): “If you do not *birget* [manage] then you don’t belong here”: a qualitative focus group study on the cultural meanings of suicide among Indigenous Sámi in arctic Norway.